

Rozhovor s Janou Hejdánkovou o čase

Ladislav Hejdánek

- ◆ diskuse, česky, vznik: nedatováno, asi 80. léta
- ◆ discussion, Czech, origin: nedatováno, asi 80. léta

Rozhovor s Janou Hejdánkovou o čase [1980]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (s1_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Poznámky 9. 1. 80. O průměrné gravitaci. A potom, když tam vzniknou ty chuchvalce, tak v jejich okolí je ta gravitace vyšší než ta průměrná. Tedy ta průměrná je ten výsledek všeho toho působení dohromady. Tam nedochází k nějakému lokálnímu zpomalení nebo zrychlení času. Ale nemluví o tom čase celém.

Hejdánek: No jistě. Já jsem se tím vyhnul té otázce, protože ta říká, jestli právě na začátku...

Jiný hlas: Ona říkala v blízkosti velkých hmot, čímž mohla myslet ty chuchvalce.

Hejdánek: No dobře, ano, právě, tím se k tomu... Protože by mluvila o blízkosti vesmíru, a to je blbost. Tam nic nebylo.

Jiný hlas: Nemáš žádný metr, který by sis z té doby přenesl do současnosti a zjistil, jestli teď ten čas běží rychleji, nebo...

Hejdánek: Nepochybně. Stejně tak nemám žádný metr, abych změřil, jak utíkají ty vzdálené galaxie. Jednak ho nemůžu přiložit, a je to moc daleko. Přesto se to dá z něčeho vysoudit. To jest třeba z nějakého efektu, který je na pohled úplně jiný, ale dá se to dát do souvislosti nebo se dá pochopit souvislost. Jako červený posuv. Tak teď je otázka... Prostě děje, které probíhají ve slunci, probíhají pomaleji. Konkrétně tedy nikoliv ve středu slunce, nýbrž na povrchu slunce probíhají pomaleji než děje, které probíhají zde. Ten rozdíl je ovšem nepatrný. Ale už větší rozdíl by byl třeba střed galaxie a mezigalaktický prostor. Ve středu galaxie se dokonce předpokládá, že je nějaká velká černá díra. Ne všeobecně, někteří... Jsou takoví blázni, kteří předpokládají, že dokonce i uprostřed slunce je malá černá díra.

Každopádně ten rozdíl nějaký je. Co by to znamenalo? On sice odpověděl na to, že ta průměrná gravitace by byla všude stejná. To znamená, rozdíly v plynutí času tehdy, na začátku, by byly zanedbatelné. Ale jde o to, že jestliže tam byla tak obrovská hustota... To znamená, že ta gravitace tam musela být absolutně mnohem vyšší, než je teď třeba na slunci nebo ve středu galaxie.

Jiný hlas: Ve středu galaxie nebo ve středu slunce, ve středu země je gravitace nulová.

Hejdánek: Nulová, proč je nulová?

Jiný hlas: Není tam nulová. Tam se vyruší. Tam prostě máš ze všech stran hmotu, která přitahuje a zcela rovnoměrně, tak tam je nulová. Gravitace působí směrem ke středu země. Kam by ta gravitace asi tak působila, kdybys byl ve středu země?

Hejdánek: To je jiná věc. Myslíš, že gravitace uprostřed slunce má stejný charakter jako gravitace někde uprostřed té mezigalaktické buňky? Tedy uprostřed té buňky supergalaxií. Tam, kde není žádná hmota, a je to stejně rovnoměrně, a tam, kde je obrovská hmota rovnoměrně. Ta gravitace je úplně stejná?

Jiný hlas: Myslíš ve středu těch buněk, když odmyslíš to gravitační působení...

Hejdánek: Jistě, to je nepatrné, protože jsou strašně daleko, takže prakticky se to nemusí brát v úvahu. To znamená, že gravitace je relativní věc. A není dána hustotou hmoty. Gravitace by vznikla pouze tam, kde je nějaký spád. Mnoho hmoty a žádná hmota, nebo mnoho hmoty a málo hmoty.

Jiný hlas: Ve středu slunce nebo země by vznikl stejný problém jako na začátku ve vesmíru, protože vesmír má střed všude. To znamená, kdekoliv bys na tom byl stejně jako teď ve středu slunce. Nepůsobila by na tebe žádná gravitace.

Hejdánek: Byla by taková, že by se to vyrovnávalo.

Jiný hlas: Jde o to, jestli se to vyrovnává tak, že je z toho nula.

Hejdánek: Nepůsobí na tebe nic. Jestli je ta nula jiná...

Jiný hlas: O tom jsem mluvila, když on říká, že tam gravitace vlastně...

Hejdánek: Řekněme, že bych byl přitahován všemi směry stejně.

Jiný hlas: Nejsi přitahován.

Hejdánek: Dobře, všemi směry stejně, takže bych vlastně přitahován nebyl. Ale platí to pro čas tohle?

Jiný hlas: Na to jsem se ptala já. Že tam tedy nebude působit žádná gravitace, když ten vesmír bude

homogenní a bude všude vyplněný hmotou, tak jestli to ten čas nebude ovlivňovat. Když výsledek, průměrná gravitace, bude zanedbatelná. Jestli také nebude mít vliv na ten čas, jako kdyby žádná gravitace nebyla.

Hejdánek: No právě. Mně to připadá... Proč tedy platí, že v černé díře se zpomaluje čas? To se zpomaluje jenom vzhledem k tomu okolnímu prostoru.

Jiný hlas: Uvědom si, že čas se zpomaluje... To tvrdíš ty, že v černé díře. Já vím, že se zpomaluje v blízkosti černé díry.

Hejdánek: Zpomaluje se a uvnitř černé díry se zastavuje. Jak se zastavuje? Když bychom vlezli do té černé díry, tak by se pro nás zastavil, ne?

Jiný hlas: Počkej, jak oni to říkají. Oni říkají, že kdybychom se blížili k černé díře, tak v tom pásmu toho přechodu by se zrychlovaly ty informace z toho ostatního světa. Takže bychom v krátkosti nahlédli konec vesmíru. Tedy čas by se pro nás strašně zpomalil.

Hejdánek: Ano.

Jiný hlas: Že bychom byli schopni nahlédnout...

Hejdánek: Ne zpomalil, zrychlil...

Jiný hlas: Zrychlil.

Hejdánek: Pro nás. Každopádně nějaký ovlivnění by to bylo. Prostě zpomalí nebo zrychlí. Pro vnějšího pozorovatele se čas v té černé díře zpomalí, nebo směrem k černé díře a v ní zastaví. Naproti tomu vzhledem k pozorovateli v černé díře nebo blížícímu se k černé díře...

Jiný hlas: Se okolní čas stále zrychluje.

Hejdánek: Jo. Tak to je asi teda to. A je tam potřeba to srovnávat. Pravděpodobně ten pozorovatel, kterej by pronikl, tak by asi, aspoň podle Einsteina, kdyby se s ním tam nic jiného nestalo, tak by nic nepoznal. Kromě sledování těch informací zvenčí, ale jinak jemu by plynul čas stejně. No a teď to je uvažováno prostorově. Jestli je někdo mimo černou díru, nebo v ní, kde ten pozorovatel je. Ale není to možný aplikovat taky na to, kde je časově ten pozorovatel? To znamená, jestliže se nám teď jeví ten začátek vesmíru ve vzdálenosti těch patnáct až dvacet miliard, řekněme těch sedmnáct, osmnáct miliard let, tak není nutno předpokládat, že tenhle vesmírnej čas neplynul rovnoměrně, nýbrž že byl na něčem taky ještě závislej? Takže třeba se nám to jeví... Dokonce je to tak, že když padá něco do černé díry, tak nám se zdá, že se zpomaluje ten čas v té černé díře nebo kolem té černé díry. Zpomaluje. To znamená světlo nebo záření, který přichází tam z toho přechodu, ty hmoty, který padají do černé díry, tak to záření se jeví silně posunutý k rudé. K rudému konci. Což to je takzvaný rudý posun, ve skutečnosti je to posunutý až, je to vlastně rádiový.

Jiný hlas: [nesrozumitelné]

Hejdánek: No. Čili ty vlny se prodlužují. No tak není něco takovýhoble, nějaká analogie, když koukáme k tomu počátku vesmíru? Čím jdeme blíž k počátku, tím se nám to zdá zpomalenější?

Jiný hlas: Rychlejší.

Hejdánek: Takže by se dalo buď, že ten vesmír netrvá tak dlouho...

Jiný hlas: Nebo že v počátku ten čas běžel rychlejc. Ale jestliže by existoval vesmír a byla by tady jenom jedna černá díra. Dalo by se mluvit o tom, že se ten čas tam zrychluje nebo zpomaluje?

Hejdánek: No kdyby byla jenom ta černá díra a nemohl by bejt žádný pozorovatel mimo, no tak asi by se to nedalo. Nejde to. Ty nemáš žádný pevný měřítko, jak ten čas má plynout. Kde by sis to nějak připíchnul a zjistil, že teď ho uběhlo tolik a tolik hodin za tuhle dýlku. A teďka když se ti bude vyvíjet vesmír a jeho čas nebude plynout furt stejně, nýbrž se bude zrychlovat nebo zpomalovat, to je jedno co. Když nebude žádný vnější pozorovatel a pro všechny, co jsou v tom vesmíru se to bude měnit stejně, tak je to zcela zanedbatelný a prostě jako kdyby se to neměnilo. V tu chvíli jistě. Pro ně to bude... no jo, jenomže, můžeme takhle...

Jiný hlas: Mluvit o nějaký absolutní rychlosti času, to se musí k něčemu vztahovat.

Hejdánek: No jistě, můžeme to vztahovat k té dnešní rychlosti třeba. No nemůžeme. Proč ne? Protože

pro nás je to furt stejná rychlost, jako to byla na začátku. A jak to, že můžeme mluvit o tom, že když se něco rychle pohybuje, tak se ty délky zkracují? Taky nemůžeme přiložit žádný měřítko. A ten pozorovatel, kterej tam je...

Jiný hlas: Tam musí plynout dva časy, každej jinak rychle. A to už je jedno, jak se k tomu dostaneme. Ale když plyne jenom jeden...

Hejdánek: Tak relativně, on asi je absolutní.

Jiný hlas: Jakmile máš dva, tak můžeš mluvit o tom, kterej je rychlejší, kterej je pomalejší. A když máš jenom jeden a nemáš k čemu ho vztáhnout, tak nemůžeš říkat, že se zrychlil nebo zpomalil.

Hejdánek: Já nemám jeden. Já mám jeden napřed a jeden potom. Jenomže ten je pro mě vnější, ten začátek vesmíru. To není v mém čase. Já jsem vlastně vnější pozorovatel. Časově vnější. Podobně jako prostorově vnější. Pro toho, kdo letí na nějakým tom projektilu, kterej nedosahuje rychlosti c , tak pro toho, kdo tam je, tak ten čas plyne normálně. Jenomže pro nás ostatní se mu hodinky zastaví. Protože jsme mu prostorově vnější. No a jak to, když jsme mu časově vnější?

Jiný hlas: No jistě. Jsme mu prostorově, relativně k němu prostě v jiným prostoru...

Hejdánek: Tak si myslím, že už z toho moc víc nevytřískáme. [nesrozumitelné]

Jiný hlas: A nezmění se ti rychlost reakcí? Tak to je úplně to samý, jako kdyby se ti nezměnila rychlost času a změnila rychlost reakcí.

Jiný hlas: Takže oni můžou mluvit o prvních sekundách. Jenomže, tak když se čas zrychlí... ne, to by byl pomalejší. Jo, když se zrychlí, protože by byl pomalejší na začátku, jo? Tak když se zrychlí a nezmění se rychlost těch reakcí, tak to znamená, že se... Co se dělo v těch hodinách? Dobře, že rychlost je něco, co se stane za čas. To by bylo teda vztaženo k něčemu jinému a trvalejšímu, než je ten čas, jo? Ale to je jedno. Mysleme si to tak, že existuje teda něco, nějaký měřítko, nějaký vnější čas. Kdyby se ten náš čas zrychlil a ta rychlost těch reakcí se nezměnila, tak jako kdyby se zpomalila. To znamená na začátku, kde byl ten čas pomalejší, nám se zdá, že čas běžel stejně a ta rychlost těch reakcí byla podstatně rychlejší. Což odpovídá tomu, že v těch prvních nanosekundách a vůbec prvních okamžicích vesmíru se toho stalo strašně moc. Co si vůbec nedovedeme představit, že by se mohlo stát teďka.

Hejdánek: No.

Jiný hlas: Což možná bylo tím, že ten čas byl podstatně pomalejší a ty reakce byly přesně stejný jako teďka. Jenomže jak my můžeme říct, jestli byl čas pomalejší a nebo byly rychlejší ty reakce, když nemáme nic vnějšího, k čemu by se to vztáhlo?

Hejdánek: No, to je správně. Jenomže my máme jistou, jistou zkušenost analogickou. A to je biologický čas. Rychlost reakcí malýho dítěte je větší než rychlost reakcí starýho člověka.

Jiný hlas: Pro to malý dítě je čas pomalejší.

Hejdánek: Čas plyne pomalejc než pro starýho člověka. Z této analogie... To můžeme říkat jediné za předpokladu, že tady je nějaká, nějaká, prostě, nějaký děj, kterej tím ovlivněnej není. Což je splněno samozřejmě. To jest existují tady hodiny, existují tady, já nevím jaký děje, oběh slunce a tak dále, který na biologickém času naprosto nejsou závislý. Takže ten biologický čas tímhle tím můžeme to. Ve skutečnosti by to bylo asi tak, že člověk by měl dojem, čím je starší, že prostě kdyby se to všechno zpomalovalo s ním... teda kdyby se to zrychlovalo všechno s ním, tak by měl dojem, že to vlastně plyne furt stejně. Kdyby neměl ty dny a roky a tak dál. Prostě sám by to prožíval naprosto stejně. Ale ve skutečnosti tedy...

Jiný hlas: By se zpomalovalo, kdyby se nezávisle s ním zpomaloval, ne zrychloval.

Hejdánek: Ne, on by to ale prožíval stejně.

Jiný hlas: Kdyby se to zrychlovalo, tak by to prožíval ještě zrychlenějc.

Hejdánek: Ne, kdyby se to zrychlo... Jak to zrychlovalo?

Jiný hlas: Říkáš, kdyby se všechno kolem něj, tedy čas zrychloval.

Hejdánek: Ne zrychloval, já jsem řekl, kdyby ten kolem něj, ten čas mu... kdyby se podřídil tomu jeho vlastnímu rytmu.

Jiný hlas: No, to znamená, že by se zpomalil.

Hejdánek: No, takže on by to prožíval stejně.

Jiný hlas: Řekl jsi zrychlil, no to je jedno.

Hejdánek: Tak tady máme tu relativitu. Že ten, kdo tím prochází, to prožívá stejně. Ale když je k čemu to přirovnat mimo, tak se ukáže, že čím více dějů, tím ten čas běží rychlejc. Čím se toho víc tam děje, tak tím čas běží rychlejc. Čím se toho míň děje, tak tím běží pomalejc. To jest, že ten čas je závislej na těch dějích, které se dějou. Že to je jejich čas. Je to čas těch událostí. A když ty události jsou nabitý, tak ten čas *de facto* běží rychlejc. A je prožíván jako pomalejší.

Jiný hlas: Dobře no.

Hejdánek: Ne, říkám to blbě?

Jiný hlas: *De facto* běží rychlejc?

Hejdánek: No *de facto* běží rychlejc, poněvadž se tam víc toho děje. Když se nic neděje, skoro nic neděje, tak to běží pomalu. A když se vůbec nic neděje, tak se to zastaví. No takže...

Jiný hlas: Tak když ty mluvíš o něčem dalším. Mluvíš o tom, jak je čas prožívané subjektem a o tom, jak ten čas sám běží rychle a pak mluvíš o tom, když se toho děje hodně... Čeho? Ta rychlost vnímání nebo všech možnejch dějů v organismu. Tak když to běží rychle, tak ten čas je rychlejší?

Hejdánek: No prostě, když se buňky dělají rychlejc, to znamená, že to tam kmitá, ty prostě ty mitózy a amitózy a tak dále, prostě kmitají a tak dál, no tak fakticky ten čas...

Jiný hlas: No dobře, jejich čas je rychlejší, no, dobře.

Hejdánek: Takže to, že se toho tolik prožije, vyvolává dojem, že ten čas je pomalejší. Ale to je subjektivní dojem. Fakticky je rychlejší. Kdežto když ten čas je prázdněj...

Jiný hlas: Počkej, fakticky je kterej rychlejší? Ten skutečnej, ten skutečnej je pomalej.

Hejdánek: Jak to, jakej vnitřní a skutečnej? Skutečnej je ten vnitřní.

Jiný hlas: A kterej teda prožívám jako pomalej nebo jako rychlej?

Hejdánek: Ten vnitřní. Ale ten je rychlej a prožívám ho jako pomalej. Ale prožívám ten rychlej jako pomalej. Kdežto ten pomalej prožívám jako rychlej. Nic se neděje, každý den furt čekám, vůbec nic se neděje a pak se kouknu zpátky a vono to... patnáct let...

Jiný hlas: No koukneš se zpátky, ale když se nic neděje, tak to je počet těch dlouhých, jo, to se zase takhle těžko můžeš aplikovat.

Hejdánek: No tak dobře, no. Je to nuda. Ale *de facto* teda jako je to hned pryč.

Jiný hlas: Není to hned pryč, jen naopak, když se toho děje hodně...

Hejdánek: V tom prožitku.

Jiný hlas: V tom prožitku [nesrozumitelné].

Hejdánek: No tak dobře, tak to je jedno. Já připustím, jde o to, na co se položí důraz. Tam je...

Jiný hlas: Ne, víš, ty pleteš dohromady... u toho dětství tam jde o to, že ta rychlost těch všech reakcí v tom mladým organismu u toho dítěte je rychlejší. Tím pádem to dítě vnímá v kratších intervalech a tudíž spoustu času vlastně má pocit, že ten čas je delší, protože ono to...

Hejdánek: Ano, ten čas se dilatuje, ano.

Jiný hlas: Ale teďka když mluvíš o tom, když se nic neděje, nuda a tak dále, tak mluvíš o vnějších událostech. To je něco jinýho.

Hejdánek: Ne, to taky. Ale jak to, že ne? No když se nic neděje, to znamená, když já taky nic nepodnikám. Venku to může bejt všecko starý, ale když já teď začnu studovat třeba něco...

Jiný hlas: Ale to srovnáváte přesně něco jinýho. To je něco zcela jinýho, než rychlost vnitřního času, která je určována rychlostí metabolických reakcí a...

Hejdánek: Ale to není vnitřní. Vnitřní je ten prožitek.

Jiný hlas: No moment. Víš jakým způsobem je korigovanéj vnitřní čas? Například rychlostí přepisu nukleových kyselin. Když máš horečku, zvýšená teplota urychluje rychlost reakcí, tak všechno je rychlejší a ty máš pocit, že se všechno šíleně vleče. Uvnitř tebe je všechno rychlejší. Ty seš prostě reaktivnější

nebo...

Hejdánek: No.

Jiný hlas: Vnímáš daleko rychleji, jo?

Hejdánek: Ano.

Jiný hlas: Takže ten čas, kterej plyne furt stejně, máš pocit, že plyne podstatně pomaleji. A ty by si řekl, že se zrychlil můj vnitřní čas, jo? Co se zrychlilo?

Hejdánek: No, můj.

Jiný hlas: No ale to nemá nic společného s tím, jestli se nudím nebo nenudím, jestli něco dělám...

Hejdánek: Ale jo, jistě. To je prožitek. Nuda je prožitek času.

Jiný hlas: No dobře, ale ten čas...

Hejdánek: No pokud mám vysoký horečky a v těch horečkách se nic neděje a ležím prostě, no tak pochopitelně se nudím.

Jiný hlas: No ale i když se bude dít, ty k těm horečkám patříš, že mám fantastický představy a já nevím co, tak i když se bude dít, tak stejně ten čas budu prožívat jako, že je pomaleji. Jako, že se vleče. Podstatně víc, než když se bude dít a já ty horečky mít nebudu.

Hejdánek: No dobře, pokud to srovnáváš, že se bude dít venku. Ale ty horečky jsou přece tvůj stav, takže v těch horečkách se to děje rychleji. Tudíž nemáš dojem, že se to vleče, nýbrž fakticky seš plná elánu, plná všelijakejch bláznivejch představ a tak dál, se ti to honí v hlavě úplně bláznivě.

Jiný hlas: Všechno ti připadá, že je pomalý. Pokud někdo není teda přímo v deliriu, že musí ležet a není schopnej dělat nic a jenom se vidí, jak se to strašně vleče, tak když jsou takový ty horečnatý typy a chtěj něco podnikat, tak ti jsou úplně zničený z toho, jak je všechno pomalý, jak všichni jsou těžkopádní a nic se neděje.

Hejdánek: No ti ostatní ano, jistě. To pochopitelně. To je jako dítě. Je netrpělivý, páč ono všechno rychle a tamti ostatní pomalu. Ty navenek.

Jiný hlas: No vždyť jo.

Hejdánek: No ale to není čas. Ty navenek. Ty máš svůj čas. A mně se nějak jeví. Ale ten čas základní, skutečnej čas, je ten můj čas. A o rychlosti toho času...

Jiný hlas: Ten je podle tebe nejrychlejší?

Hejdánek: Ne, jde o to jak. Tudíž já ho prožívám jako rychlejší. Ten prožitek je čas. Ten prožitek je v čase. Čili prožitek rychlosti, jenom když prožívám to své prožívání a k němu se vracím, tak se to jeví. Ve srovnání s něčím, to se musím od sebe odstoupit někam jinam. Ale ten fakt je, že se to mění. Nic nepotřebuju jinýho. Ať se to zpomaluje nebo zrychluje, to se musí samozřejmě určit v jaký rovině a tak dál, ale mění se ten čas. A já jsem přesvědčenější, že pro ten vesmír jako celek se ten čas musel taky měnit. Že na začátek ten čas musel běžet jinak, než běží teď.

Jiný hlas: No, to se zase vrátíme k té staré otázce. Jako dobře, tak když na začátku běžel pomaleji?

Hejdánek: Rychleji.

Jiný hlas: Tam byla ta velká gravitace.

Hejdánek: No takže ta velká gravitace způsobuje, že nám se to dnes musí jevit jako pomalejší. Nám se to jeví tak, jako to, co je blízko k té černý díře. Tak blízko k tomu začátku se nám to zjeví jako pomaleji. Ale ve skutečnosti to bylo rychlejší.

Jiný hlas: No a kde je ten čas, co kolem tebe běží a můžou ho měřit hodiny a zdá se, že běží plynule?

Hejdánek: No tenhle čas je ve všech soustavách nahlíženéj zevnitř stejnej. Ten je právě relativní. Tam není žádná absolutní hodnota v tom. Když se postavíš do jakýkoliv soustavy, tak to vždycky nějak bude aspoň přibližně stejný.

Jiný hlas: A ten můj vnitřní, ten je absolutní, jo?

Hejdánek: No.

Jiný hlas: Takže každéj má jinej absolutní čas.

Hejdánek: No jistě. Každéj má svůj čas.

Jiný hlas: No jistě.

Hejdánek: Každý vesmír má svůj čas a prostor, každá událost má svůj čas.

Jiný hlas: No dobře, tak může být relativní ten čas jednoho každého a za absolutní se považovat ten který...

Hejdánek: Ne, relativní jednoho každého? Proč to obracíš?

Jiný hlas: No proč by se to nemohlo obrátit? Tak jako je pochopitelnější a každé by daleko spíš řekl, že když je tady spousta různých soukromých časů, takže spíš ty nebudou absolutní a absolutní že bude ten jeden.

Hejdánek: No dobře, ale to je ten starý chybný předpoklad, který dnes není udržitelný.

Jiný hlas: Dobře, dobře. Ale tak teď jde o to, jestli ten vesmír může mít na začátku svůj vlastní čas. Tenhle ten, jako mám teda já v horečce v uvozovkách. Protože, dobře, ten čas mám já. Ten se mi zrychluje a zpomaluje v závislosti na mém stavu, jo? Mám takovej čas nějaký já a ty dohromady?

Hejdánek: No za jistých okolností můžu. Když spolu budeme komunikovat furt, tak ten čas se bude jaksi přibližovat, bude se navzájem prolínat, vytvoří se nám jakýsi prostor společného času. Není to ani můj ani tvůj, ale my jsme schopni do toho svého času pojmout ten tvůj čas. Takže ty víš, protože seš mladší, tak víš, že já jsem trochu pomalejší, a už mě zapracuješ do toho a budeš s tím počítat. Já naopak budu zas vědět, že ty seš rychlejší. A tak dál, jo? Čili vytvoří se jakýsi takový...

Jiný hlas: Je takovýhle subjektivní čas, nebo vnitřní vlastní čas, pro to křeslo?

Hejdánek: Není.

Jiný hlas: No a čím se ten vesmír na začátku liší od křesla?

Hejdánek: To bych rád věděl. To záleží na tom, jestli to je integrovaná událost nebo není.

Jiný hlas: Jo.

Hejdánek: Řekněme, že by byla.

Jiný hlas: No ale o tom pochybuješ zrovna.

Hejdánek: No pochybuju, no. Ale v případě, že by nebyla...

Jiný hlas: V případě, že by nebyla, no tak tohle všechno padá pod stůl, protože nemá žádný vnitřní čas a můžeš tam mluvit pouze o tom čase, který je relativní, jak jsi právě pravil. Ten, který se ve všech soustavách furt stejne zdá se, těžko se s ním dá něco dělat, není k čemu ho vztáhnout. No a to je právě ten problém. To si myslím, že to je ono a jestli na začátku ty reakce byly rychlejší, no tak mohly být rychlejší a čas je furt stejne, anebo čas byl předtím pomalejší a ty reakce byly furt stejny. A tím pádem se zdá, že to jsou dvě různé vyjádření, ale nemůžeš rozhodnout, co je správný.

Jiný hlas: Ještě navíc, my furt mluvíme jako ty reakce, jako když jsou stejny reakce a co když, a všechno se zdá nasvědčovat tomu, že tam byly jiný reakce než teď.

Jiný hlas: Že například ty reakce jsou mezi částicema nebo ani ne částicema ještě, ale čímsi, co jsou vlastně pravý události. Takže tam potom s tím časem jistě... No moment, jenomže oni když mluvěj o prvních sekundách, tak mluvěj o tom čase, který ty prohlašuješ za *relativní*.

Jiný hlas: A oni za *absolutní*.

Jiný hlas: Vlastně říkáš, že není čas.

Jiný hlas: Oni o tom tak mluvěj, jako kdyby tomu tak bylo. Ale tam třeba byla strašná fůra částic, který vznikaly a zanikaly daleko rychleji, než vznikají a zanikají teď. Ty částice, který my tady teď máme, tak ty jsou takový prostě, ty už jsou takový, no, zlenivělý a jsou to jiný částice, zejména.

Jiný hlas: Zřejmě přece na něčem musí taky záležet, záviset to rozfukávání vesmíru. Něčím to musí být vyvolaný. Kdybychom se v malejch *dimenzích*, v omezených *dimenzích* naučili ovládat to *vakuum*, který rozfukává, nebo *eventuálně* vůbec to rozšiřování prostoru nebo zužování prostoru, zmenšování prostoru, kdybychom se to naučili ovládat, tak bychom mohli pomoci tohodle, jestliže to není *energeticky* náročný, tak bychom pomocí tohodle mohli se pohybovat teda po vesmíru. Jestli to je, samozřejmě jestli je to možný teda v omezených směrech, v omezených prostorách.

Jiný hlas: To mně například připomíná hejbat něčím vůlí. To by v podstatě mohlo být něco z této oblasti.

A to, že se přitom člověk zpotí, no tak to nemusí bejt, že je náročný *energeticky* ten projev, ale to vůbec se dostat nějak k té *manipulaci*. To by mohlo bejt *energeticky* náročný a udržet se tam.

Jiný hlas: Ale to je teda, to je *absurdní* teda prostě. To, co se pohybuje... Ne že není možná větší rychlost než c , on když by prostě, když by náhodou byla, no tak prostě pro nás to přestává *existovat*.

Jiný hlas: No ale to je prostě v rozporu. Protože jak má něco větší rychlost než c , tak to má nekonečnou hmotnost, a tudíž tady pro to není prostor. K tomu nemáme prostředky. Kde se berou ty prostředky? Že to unikne prostě z našeho vesmíru takříkajíc, no jo, ale k tomu úniku je potřeba teda takový *energie*, že náš vesmír by měl uniknout vůbec z existence.

Jiný hlas: Není asi potřeba té *energie*. Je to možný, jestliže ta *energie* sama je projevem tohohle, tak pochopitelně nepotřebuju *energii* k tomu. Ale tak jde o to, kde se bere tohle. Tohle asi vlastně je předpoklad, tohleto je nějaký ten základ, na kterej je vůbec *energie* možná, nějaká hmota a tak dále. Tak pochopitelně nemůžu podmiňovat příčinu, nemůžu podmiňovat následkem.

Jiný hlas: Dobře. Ale co to znamená? Hele, když jsi mluvil o tom rozpínání, že není možný, aby docházelo ke zrychlení a nepotřebovala se na to nějaká síla, i když se to zrychlení zmenšuje. Já jsem mluvil o tom, že kdyby se k tomu rovnoměrnému rozpínání přidalo rozpínání prostoru, tak že by se dalo dosáhnout toho zrychlení, které se zmenšuje. A to rozpínání by mohlo bejt furt stejný, teda prostoru. A záleží na tom, jaký by bylo, aby se to zdánlivý zrychlení zmenšovalo nebo zvětšovalo nebo bylo stejný. Aspoň teda mám dojem, že to takhle je. Já jsem to zkoušel propočítat a myslím, že to tak jde. A ty jsi říkal, kde by se vzala ta *energie*. Jenže uvědom si, že každý těleso, který je v *gravitačním* poli jinýho tělesa, má nějakou... Kromě toho, že se hejbe a má *kinetickou energii*, tak má taky *potenciální energii*. A ta *potenciální energie* je závislá na těch silách, který na něj působěj, a na té vzdálenosti a tak dále. A když by se to těleso vzdálilo daleko víc, než jeho *kinetická energie* vlastně určuje, když v podstatě prchá, tak by mu napomohlo rozpínání prostoru. Takže ta *kinetická energie* by vlastně vzrostla. To, že by vlastně utíkalo daleko rychlejc. Tak ale by zároveň klesla jeho *potenciální energie*. Protože by se dostalo dál, ale už by na něj tolik nepůsobily ty *gravitační* síly. Jestli by se tady nemohlo dojít k nějakýmu vyrovnání.

Jiný hlas: Kdyby... tohle je potřeba jedinečně dát do vzorečku. [nesrozumitelné] Teď mě ještě napadlo tohleto, když se mluví o tom, že ta *potenciální energie*, tím větší, čím je větší ta vzdálenost. Ale jestli to platí u těch velkých vzdáleností.

Jiný hlas: Ty rozdíly už jsou taky nepatrný. Takže ten náčrt by mohl bejt v podstatě... Ne, to že to je opačně, kdyby vlastně... Ta *potenciální energie* to... Když máš něco na zemi, tak to má *potenciální energii* nula. Když to dáš metr nad zem, tak to má nějakou *potenciální energii*. Když to dáš dva metry nad zem, tak to má ještě větší. Když to pustíš, tak jak to tam viselo, tak to má jen tu *potenciální*. A když to pustíš, teda když to začne padat, tak se mění v *kinetickou*. *Maximální kinetická* je na zemi, kdyby se ta síla přeměnila v nulu, jo? No, takže vlastně ano, čím by byly dál od sebe, tak tím by měly větší *potenciální*. Jenomže... jenom vzhledem k té *gravitaci*.

Jiný hlas: Hele, já se chci ještě vrátit k tomu, když se mluví o prostoročasu a teď mluvíme o vzdalování, čili o rozpínání vesmíru. No tak mluví se o tom, že to je rozpínání prostoru jenom? Není ten čas tím nějak postiženej? Ten čas se musí rozpínat taky, ne? To znamená zpomalovat. Že jo, když se rozpíná čas, tak se zpomaluje. Anebo naopak při rozpínání vesmíru se čas zrychluje?

Jiný hlas: Měl by se asi spíš zrychlit, protože...

Jiný hlas: Aby se to vyrovnalo.

Jiný hlas: Ne, aby se to srovnalo. Vem si to. Když se ti rozpíná prostor, tak to znamená, já mám tady metr plechovej...

--- (s2 [pokračuje nahrávkami z rozhlasu]_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Vešel celej kilometr. Takže do hodiny teďka by se mi měl vejít třeba měsíc. To znamená...

Hejdánek: No jistě, to máš pravdu, počkej moment, ale ty to skládáš obráceně. Ten metr, kterej mám teď, se změní na kilometr.

Jiný hlas: Takže hodina se změní na měsíc.

Hejdánek: No, čili čas se zpomaluje. Když místo hodiny to trvá měsíc.

Jiný hlas: No asi jo. No tak z toho vyplývá teda, že čas se zpomaluje.

Hejdánek: Když ten vesmír na začátku byl...

Jiný hlas: Takže když se mluví o prvních vteřinách, že je to obráceně. Že byl čas na začátku rychlejší, jenomže protože tam byla velká gravitace, tak byl zpomalenej, takže vlastně se to nakonec vyrovná a můžeme mluvit o konstantním čase. To je v rozporu, kdybych měl dojít různěma způsobama ke stejnému výsledku a ne jednou dojít k tomu, že byl na začátku čas rychlejší a pak, když se na to díváš jinak, že byl pomalejší, to je blbý.

Já nevím. Jestli se o pět měsíců udělalo v tom čase a nemáš teďka to měřidlo, ke kterému bys to furt přikládal, tak se v tom člověk strašně snadno prostě splete, to se nedá tak nějak uchopit pevně. Když budeš mít metr čtvereční a v průběhu rozpínání času se ti rozepne na kilometr. Tak když se mi ten čas zpomalí teda z té hodiny na ten měsíc, tak jestli to bude mít vliv na děje, který v tom čase probíhají. Jestli ty děje se prostě přizpůsoběj, a když ten čas je pomalejší, tak ony budou taky pomalejší, aby to furt bylo třeba tolik a tolik událostí za hodinu, nebo aby ta dotyčná událost trvala hodinu nebo pět minut.

Hejdánek: Kdyby tomu tak bylo, tak je vůbec zbytečný o tom mluvit.

Jiný hlas: Přesně tak.

Hejdánek: No. Čili zřejmě ne.

Jiný hlas: A když to tak nebude ovšem... to znamená, že musej bejt nějaký události, který na tomhle nezávisěj... moment, když to tak nebude... Protože v případě, že by se mi skutečně ty události natáhly podle toho času, tak můžeš mluvit o tom, že ten čas se mi zpomalil, protože tu hodinu jsem roztáh na měsíc a je to všechno pomaličký. Ale v případě, že to není všechno pomaličký, protože se to nepřizpůsobilo tomu času, tak se mi ten čas zrychlil. Protože za tu hodinu, za tu hodinu, která mi teďka trvá měsíc, se mi toho stane víc.

Hejdánek: No. Na tom něco je. No a já bych si dokonce myslel, že by to mělo určitý oprávnění to takhle brát, protože jestliže, jak jsem tady vykládal, prostor, ten čas, respektive prostoročas, jak se o něm mluví, je něco analogického té biosféře, to jest, že to jsou přes sebe překládaný a prostupující se časoprostorový individuality těch jednotlivých událostí, tak pochopitelně to je to, co jsem tady říkal, absolutní čas je absolutní čas konkrétních událostí. Kdežto tamto, to není, to se mění, podle toho, který tu zrovna jsou. Který mají převahu, vůči kterým to zrovna srovnáváme a tak dál.

Jiný hlas: No a když teda to budeme brát tak, jak to berou oni, to znamená, budeme si všimát toho výsledku, pro ně absolutního, pro nás relativního času. Tak kdyby to bylo takhle, teda prostor se rozpíná, čas se taky rozpíná a tedy vlastně, když to vezmeme takhle, tak se zrychluje, no tak dojdeme ke stejnému výsledku jako s těma velkejma hmotnostma, že na začátku byl pomalejší. Což by mě uspokojovalo podstatně víc, než když...

Hejdánek: Na začátku byl pomalejší, to znamená, že se ho tam míň dělo?

Jiný hlas: Byl pomalejší čas, to znamená, že se toho stačilo za něj stát dost.

Hejdánek: No tak to... jo.

Jiný hlas: A tedy pro ně, protože pro ně je čas furt stejně rychlej, tak to tam bylo všechno rychlejší. Tohle jsem si zrovna teď celou čtvrt hodinu s něčím na ten způsob srovnával. Takže když mluvíme o tom objektivním čase, tak ten objektivní čas, ve kterým oni to počítají v těch rocích, vteřinách a miliardách let, tak ten se mění.

Hejdánek: Není furt stejnej. A můžeme to říct proto, poněvadž tady existují události, který mají svůj čas, na tomhle nezávislej. Podobně jako teďka máme hodinky a těma můžeme srovnávat já svůj čas s tvým například... se to porovnává přes hodinky. Tak takhle by se dalo srovnávat ten čas jejich absolutní, dnešní, a ten...

Jiný hlas: Na začátku vývoje vesmíru, kdy se to dalo srovnávat takhle přes ty. Má to jednu vadu, že podle Einsteina ty hodinky...

Hejdánek: V různých situacích běžej různě rychle.

Jiný hlas: No, ano. Ale to se týká jenom tý rychlosti. Když se prostě ty hodinky pohybují nějakou rychlostí, netýká se to toho času mého, závislého na mém vnitřním stavu.

Hejdánek: No je otázka, jestli se to netýká, protože ono se to říkalo a vyvracelo v té *science fiction*, že někde letěl a pak se vrátil a přiletěl a tady už všichni několik generací pomřelo mezitím a tak dál, oni ještě furt žili, jestli to je možné.

Jiný hlas: No není to možné, protože když se vrátí, tak se to zase všechno vrátí zpátky.

Hejdánek: Ty rozdíl máš, ono mu ten čas, když se vzdaluje, tak mu ten čas běží pomaleji, nám se zdá teda, a když se přibližuje, tak mu běží rychleji, takže on by to dohnal docela koncem stejně.

Jiný hlas: Stejně starý jako ty, co jsou tady. Zase by se to vyrovnalo. O tom mluvili, o těch... bylo to dokonce v nějaké knížce. Když ty dvojčata, když jedno vystřelí do vesmíru a s nějakou tou rychlostí blíží se rychlosti světla... no a nemá šanci, i kdyby zatáčel, tak to máš jedno. Prostě to nedá oblafnout, no. Tak prostě to dítě, co letí, nebo to dvojče, co letí tou rychlostí blíží se rychlosti světla, stárne pomaleji. Ale jakmile se začne vracet, tak stárne rychleji než to, co je tady. Takže když dorazí, tak jsou stejně starý zas.

Hejdánek: No a jak to, že reliktné záření je posunutý? Čili je na něm jasné vidět, že je starší, že zestárl.

Jiný hlas: Je posunutý do červeně. Kvůli tomu, že je starší?

Hejdánek: Není moc reliktné záření jasné. Ale kvůli tomu, že je starší... oni z toho posunu vypočítávají, jak je starý to záření.

Jiný hlas: Strana 1A, 85, dopoledne doma. Katolíci jsou dnes ve stadiu jakéhosi vzestupu a jsou poněkud velmi často oslnění, opití tímto vzestupem a opouštějí někdy střízlivé pohledy, střízlivé posuzování současnosti a perspektiv do budoucna. Musejí si uvědomit, že nálada není něco, co jim může vydržet. Tady je potřeba něčeho víc než jenom nálady a módy a jakési dočasné vlny, na níž se vezou.

Jejich skutečná perspektiva závisí na tom, zda dovedou z tradice, ke které se odvolávají a kterou spíše někdy jen zaklínají určitými hesly a jmény, zda z ní dovedou udělat něco současného. Dát jí život. Vyslovit něco, co by oslovilo současného člověka, a neparazitovalo pouze na jeho sympatiích a antipatiích, chutích a nechutích, zejména pak na jeho negativním vztahu k situaci dané. To prostě nestačí. To vidíme i na západní Evropě, že to jenom vede k jakémusi střídání sympatií a antipatií, které se nějaký čas ubírají na levici a potom zase padají na pravici. To nemá žádnou trvalou platnost a hodnotu.

Tedy co z toho dovedou pozitivního vytvořit. Jakou vizi do budoucnosti dovedou společnosti, národu poskytnout. Místo toho se hádají, místo toho jsou všechno jiné než katolíci. Chovají se nesnášenlivě, provokují, a bez základu, bez substance.

Slabinou hospodářství skýtá bytová výstavba. V uplynulých dvaceti šesti letech bylo postaveno ve východním Německu 1 800 000 nových bytů, v západním Německu 15 milionů. Kromě toho jsou západoněmecké bytové jednotky o průměrné rozloze 74 čtverečních metrů mnohem větší než ve východním Německu, kde dosahují jen 56 čtverečních metrů. Podle bilance bylo vybudováno v Německé spolkové republice třikrát více nových obytných ploch než ve východním Německu. V Německé spolkové republice bydlí 66 procent celkového počtu obyvatel v novostavbách, zbytek, to je 34 procent, ve starých bytech. Naproti tomu ve východním Německu musí bydlet 80 procent obyvatel ve starých bytech. Ve východním Německu se rozpadá rok co rok daleko více starých bytů, než kolik se vybuduje nových. Patnáct let berlínské zdi, to není jen 15 let rozdělení německého národa a 15 let nesvobody a utrpení. K tomu přistupuje ještě také velké zaostávání životní úrovně, které se stále zvětšuje. Čteme dnes studii otištěnou v deníku *Münchener Merkur*. Tak jako před dvaceti nebo před deseti lety odmítá převážná většina, 70 až 80 procent obyvatelstva, se separatistickou politikou východoněmecké komunistické strany a separatistický stát Německou demokratickou republiku. Státní uvědomění v pravém slova smyslu, které se ztotožňuje se státem, existuje jenom u malé menšiny obyvatelstva. Kdyby nebyla berlínská zeď, utíkalo by přes hranice mnohem více lidí, než tomu bylo před 13. srpnem 1961, a Německá demokratická republika by se v krátkém čase znovu ocitla v politické a existenční krizi.

Na to by se nemělo zapomínat v západním Německu. Je pochopitelné, že téměř po třicetiletých marných nadějích není sjednocení Německa v Německé demokratické republice předmětem každodenních hovorů

právě tak jako v Německé spolkové republice. Ale většina východoněmeckého obyvatelstva nechápe, že se její politický postoj na Západě leckde přehlíží. V této souvislosti se vynořuje otázka. Podporují západní [nesrozumitelné] jako celek sílí úvěry nejen sovětské zbrojení, ale také komunismus v pravou dobu, kdy hospodářské poměry začaly praskat a ukázat své slabiny.

Mezi rokem 1950 a 1960 se všechny komunistické státy podílely na světovém sociálním produktu 20 až 23 procenty, přestože byly vystaveny hospodářskému embargu ze strany západního kapitálového trhu. V této době se konstatovalo, že komunistické státy vyrábějí dnes dohromady pouze 18 procent z celkové světové produkce. V takovém rozsahu pokulhávají v soutěži se západním hospodářským systémem. Tato prohra komunismu se netýká území nebo ideologie. Sověti, jak známo, se snaží předhonit ve zbrojení Západ, ale hospodářsky přes západní pomoc zůstávají stále více pozadu. To musí a bude mít jistě v budoucnu také politické a vojenské důsledky.

Hospodářství Německé demokratické republiky je v situaci, která se nedá označit za dramatickou. Počítá však s tím, že do roku 1980 bude ještě více pokulhávat za západním Německem než dosud. V západním Německu připadá dnes na výrobu v hodnotě 1 000 marek spotřeba materiálu, který má cenu 622 marek. Ve východním Německu je materiálová spotřeba o 52 procent [nesrozumitelné] má stále vzestupnou tendenci, kdežto v tržním hospodářství klesá. Růst životní úrovně ve východním Německu bude i v budoucnu silně zatížen a brzděn některými faktory, které v západním Německu neexistují. Jsou to přemrštěná spotřeba materiálu a kapitálu, jakož i splácení dluhů na Západě ve výši 11 miliard západoněmeckých marek.

Svůj článek otištěný v deníku *Münchener Merkur* uzavírá Werner Obst takto: Vést duchovní zápas s komunismem to znamená především informovat stále obyvatele východního Německa o tom, jak politický vývoj ve světě opravdu pokračuje. V pořadu Co se děje kolem vás jsme vám přečetli výňatky ze studie, kterou otiskl v deníku *Münchener Merkur* bývalý vedoucí oddělení ministerské rady Německé demokratické republiky Werner Obst.

[nesrozumitelné] dopis, v němž praví, že je urážkou spojovat oprávněné protesty dělníků s výstřelky několika asociálních elementů. Církevní prameny uvedly, že dopis byl předán v polovině července, ale nebyl tehdy zveřejněn, aby se vážná situace ještě nezhoršila. Pozemní a letecké jednotky čtyř států Varšavské smlouvy – Sovětského svazu, Polska, Československa a NDR – se mají příští měsíc účastnit vojenských cvičení v severozápadním Polsku.

Jiný hlas: V oznámení ve Varšavě se praví, že cvičení, jež se budou konat od 9. do 16. září a jež mají zdokonalit bojovou připravenost velitelů a jednotek, se zúčastní asi 35 000 vojáků.

17letý sovětský skokan do vody Sergej Němcánov, [nesrozumitelné] práva. Píše, že delegáti se snaží torpédovat neveřejné projednávání jednotlivých stížností na porušování lidských práv. Tím znemožní nestranné posuzování podobných stížností, protože členové podvýboru v něm působí jako jednotlivci, znalci, delegovaní z různých zemí, nikoli jako vládní delegáti. Mnozí z nich však odmítají porušit směrnice, které zadává vláda, která je jmenovala. Chapman poukazuje na to, že vedoucí sovětský delegát Smirnov sice trval na tom, aby se respektovalo důvěrné projednávání stížností za každou cenu, ale přitom se snažil podkopávat důvěryhodnost různých nestranných pozorovatelů tím, že o nich tvrdil, že jsou třeba agenti americké zpravodajské služby. Jednotlivé případy, projednávané tímto podvýborem, nemohou být věcně projednány pro neustálé stížnosti na formální postup jednání. A když tyto námitky jsou překonány, pak se znemožní další jednání byrokratickým zásahem. Sovětští delegáti by uvítali, kdyby se použilo nových úmluv o lidských právech k odstranění existujících pracovních skupin podvýboru, jako například skupiny, která se zabývá otroctvím. Jeden delegát o tom řekl celkem cynicky: jako bychom se snažili jet z jednoho místa na druhé na starém, zrezavělém bicyklu a teď nám chtějí ještě propíchnout duše pneumatik. Tolik ženevský dopisovatel listu *The Guardian*, Rod Chapman.

List *The Times* otiskuje článek svého politického redaktora u příležitosti osmého výročí sovětského vpádu do Československa. Z článku vyjímáme: Osm let po sovětském vpádu je celá záležitost v podstatě tabu a československé sdělovací prostředky se o vpádu nezmiňují. Dokonce i chvály na tuto sovětskou bratrskou

pomoc se staly vulgarismem, k němuž se uchylují pouze přihlouplejší kádry ve straně. Prezident Husák a jeho kolegové jsou patrně názoru, že nehovoří-li o sovětském vpádu, lidé na něj zapomenou. Politické pronásledování osob se vztahuje i na děti bývalých takzvaných revizionistů a pravičáků. Je pravidlem, že děti vyloučených členů strany nesmějí na vysoké školy. Úplatkářství je stále důležitějším faktorem, chtěl-li si někdo zajistit vstup na populárnější fakulty. Korupce, jak v přijímacím řízení, tak při zkouškách na vysokých školách, se značně vystupňovala. Většina lidí, kteří odmítají plést se do politiky, žije nadále poměrně normálním životem, bez ohledu na to, do jaké míry odsuzují nepřičetnost politických šéfů. I když Československo je na povrchu klidné, hospodářská krize by toto zdání mohla změnit. Pokud se nynějšímu vedení nezdaří získat určitou důvěru obyvatelstva, bude nutně vystrašeno vyhlídkami na možnost ekonomicky motivované nespokojenosti lidí, stejně jako má vedení strach před sebemenším krokem k uvolnění politické situace, které považuje za nebezpečí pro osobní moc. To byl výňatek z článku politického redaktora listu *The Times*.

Římský zpravodaj listu *The Guardian* píše, že polský kardinál Wyszyński nabídl rezignaci na svůj úřad primase polského, ale vatikánské prameny přidaly na srozuměnou, že papež Pavel VI. prozatím tuto rezignaci patrně nepřijme. Římský zpravodaj listu *The Guardian* dále píše: Kardinál Wyszyński poslal papeži Pavlu VI. rezignační dopis v souladu s katolickou praxí, že totiž všichni církevní hodnostáři nabízejí svou rezignaci při dosažení 75. roku svého věku. Kardinálu Wyszyńskému bylo 75 3. srpna. Všeobecně se soudí, že kardinál Wyszyński je prozatím nepostradatelný. Tento názor rozhodně převládá ve Vatikánu a nejspíš i ve Varšavě. To byl výběr z britského denního tisku.

Kardinál Wyszyński, o kterém psal list *The Guardian*, byl také v čele polských katolických biskupů, kteří v červnu zaslali polské vládě dopis, ve kterém ji kritizovali za její zákroky po červnových nepokojích, jež vyvolalo připravované zvýšení cen potravin. Náš středoevropský zpravodaj Peter Johnson o tom v depeši hlásí: Církevní mluvčí potvrdil odeslání dopisu, ale řekl, že nemůže oznámit, co v něm bylo, protože závisí na polské vládě obsah zveřejnit, bude-li si to přát. Řekl, že vláda dosud neodpověděla. Podle katolických laických kruhů dopis byl odeslán 16. července, ale tehdy se to udržovalo v tajnosti, aby to nekomplikovalo situaci. Tyto kruhy dodaly, že se neočekává, že se dopis bude číst v polských kostelích. Dopis kritizuje vládu za to, že spojuje oprávněné dělnické protesty s přehmaty několika asociálních živlů. Výrazu asociální živly dopis zřejmě užívá pro lidi, kteří při stávkách a klidných protestech dělníků v různých oblastech zakládali požáry, drancovali a vykojili lokomotivu. I když dopis tyto lidi nehájí, kritizuje až desetileté tresty žaláře nad nimi vynesené jako příliš přísné. Podle katolických laických kruhů polská vláda je viněna hlavně z toho, že je nesprávné svalovat vinu na dělníky, když protesty vyvolalo nesprávné rozhodnutí na vysokých místech. A také to bylo zaviněno špatnými informacemi, které vládním úřadům poskytly vládou kontrolované odborové svazy. Podle katolických laických kruhů dopis, z něhož nebyly zveřejněny přímé citáty, obviňuje úřady, že postupovaly neústavně, když propustily ze zaměstnání některé dělníky, kteří pouze protestovali, a pak jim bylo nabídnuto méně placené zaměstnání daleko od domova. Značná část kritiky v dopise římskokatolických biskupů se podobá kritice, kterou již vznesli levicoví disidenti v Polsku a levičáci v západní Evropě. To byla depeše našeho středoevropského zpravodaje. A nyní hlášení, které opakuje, že československá vláda ostře protestuje proti vstupu vojsk pěti zemí Varšavského paktu. Vláda Československá co nejrozhodněji protestuje proti tomuto aktu. Žádá vládu Sovětského svazu jménem všeho československého lidu, jménem mezinárodního míru a čehokoliv...

Hejdánek: stále předmětem likvidace. Jen zdraví představovali pokrok vpřed. Ale nového pokroku, nové úrovně, nového pozdvižení by bylo dosaženo v lidské společnosti, kde právě slabí, nemocní, trpící a vůbec postižení dávají čím dál víc charakter, vyznačují charakter lidské společnosti a kvalita společnosti se orientuje nebo se měří v orientaci právě na ně.

Jak se říká, že vědy se vydělily z filosofie, tak k tomu je potřeba poznamenat, že to je velmi nepřesný výraz nebo nepřesné vyjádření. To by vypadalo, jako že vědy jsou jakýmsi specializovanými částmi filosofie, ale to tak k tomu není. Filosofie je orientována vlastně úplně jinak než vědy. A vědy jsou

odštěpky, nikoli vlastní filosofie, nýbrž jakýchsi reliktnů nebo vedlejších produktů filosofie. To, co třeba Thalés filosoficky uskutečnil nebo filosoficky provedl, filosoficky myslel, to zachováno není. Toho se musíme domýšlet. Ale to, co řekl, že všechno je voda, to je jakýsi počátek toho *reliktu*, na kterém pak pracuje později věda. Je velmi nesprávné, jestliže se přímo tohle považuje za filosofii. Na tom filosofického nic není. Filosofie se vrací k počátkům, vrací se ke kořenům, její směr je tedy obrácen k tomu, co je jaksi zdrojem, co je tou hlubinou, z níž teprve je možno něco stavět, z níž je možno něco konstruovat a podobně. Naproti tomu věda s tímhle prostě počítá, na tom staví, na tom stojí, není schopna to sama reflektovat, ale zabývá se něčím na docela opačné straně, to jest na straně uskutečnění, na straně předmětné.

Ráno, čtvrtého sedmý.

Jiný hlas: Israelische Fallschirmjäger haben in der vergangenen Nacht in einer überraschenden Kommandoaktion die Geiseln auf dem Flughafen von Kampala befreit. Bei einem kurzen Kampf mit den Luftpiraten wurden die Terroristen erschossen. Bei dem Feuerwechsel kamen auch zwei Geiseln und ein israelischer Soldat ums Leben. Auch auf Seiten der ugandischen Soldaten, die am Flughafen stationiert sind, soll es Opfer gegeben haben. Nach einem Bericht des ORF-Korrespondenten in Israel sind die Fallschirmjäger mit drei *Hercules*-Transportmaschinen kurz vor Mitternacht auf dem Flughafen von Entebbe gelandet und haben das alte Flughafengebäude gestürmt, in dem die Entführer der französischen *Airbus*-Maschine 104 Passagiere und Besatzungsmitglieder in ihrer Gewalt hielten. Die Terroristen hatten gedroht, alle Geiseln zu töten, wenn nicht bis heute Mittag 12 Uhr 53 ihre Gesinnungsgenossen aus Haftanstalten in der Bundesrepublik Deutschland, Frankreich, Schweiz, Israel und Kenia befreit würden. Die Aktion dauerte nur kurze Zeit. Nach etwa einer Stunde herrschte auf dem Flughafen wieder völlige Ruhe. Die drei Maschinen machten eine kurze Zwischenlandung in Nairobi, der Hauptstadt Kenias, wo die Verletzten ärztlich versorgt wurden. Anschließend starteten sie zum Weiterflug nach Israel, wo sie gegen 8 Uhr mitteleuropäischer Zeit erwartet werden. Die Knesset, das israelische Parlament, wird heute Nachmittag zu einer Sondersitzung zusammentreten. Ministerpräsident Rabin wird in einer Regierungserklärung über die Kommandoaktion berichten. Die drei Militärmaschinen flogen fast 4000 Kilometer von Israel nach Uganda. Es war die weiteste je von Israel unternommene Kommandoaktion. Der Hörfunk wird über die Aktion in zwei Stunden um 9 Uhr in einem Sonderjournal berichten.

USA. Präsident Ford hat in einer Botschaft zum 200-jährigen Bestehen der Vereinigten Staaten die zunehmende Unabhängigkeit und Entfaltungsmöglichkeit für alle Amerikaner unterstrichen. In der Botschaft, die in der vergangenen Nacht in Washington veröffentlicht wurde, begrüßte es der Präsident, dass die Gesellschaftsform in Frage gestellt, geprüft und kritisiert werde. Ford betonte, das amerikanische Abenteuer sei ein fortwährender Prozess. In den Vereinigten Staaten haben bereits gestern große Feiern zum Jahrestag der Unabhängigkeit begonnen. Etwa 5 Millionen Menschen fanden sich in New York ein, wo 250 Kriegsschiffe aus 22 Ländern im Hafen der Millionenstadt zusammenkamen. In der Hauptstadt Washington nahmen etwa 200 000 Menschen an einer Parade teil.

Mexiko. Etwa 26 Millionen Mexikaner sind heute aufgerufen, für die nächsten sechs Jahre einen neuen Staatspräsidenten und ein neues Parlament zu wählen. Einziger offizieller Kandidat ist der 56 Jahre alte Jurist und Diplomat José López Portillo, der von der seit 1928 regierenden Revolutionspartei nominiert wurde. Da Portillo als Sieger bereits feststeht, gilt das Interesse vor allem der Wahlbeteiligung, die als Gradmesser für den Rückhalt der Revolutionspartei in der Bevölkerung Mexikos angesehen wird. Um die Sitze im Senat und dem Abgeordnetenhaus, das alle drei Jahre gewählt wird, bewerben sich neben der Revolutionspartei noch drei kleine Parteien.

Zypern. Der Führer des türkischen Bevölkerungsteils auf der Mittelmeerinsel, Denктаş, wurde gestern als erster Präsident des im Februar vergangenen Jahres ausgerufenen türkisch-zypriotischen Bundesstaates vereidigt. Denктаş bestellte den Generalsekretär der von ihm geführten Partei der Nationalen Einheit, Orek, zum Ministerpräsidenten des Teilstaates im Norden Zyperns.

Die Wetterlage. Der Kern des Hochdruckgebietes liegt heute über Norwegen, bleibt aber für den Alpenraum wetterbestimmend. Infolge der flachen Luftdruckverteilung über West- und Mitteleuropa nimmt die Gewitterneigung zu. Die Wetteraussichten bis heute Abend. Überwiegend sonnig, in der zweiten Tageshälfte lokale Gewitterbildungen. Schwach windig, lediglich in Gewitterherden lebhaft auffrischend. Tageshöchsttemperaturen 25 bis 31 Grad. Die Messwerte von 6 Uhr. Wien, heiter, 18 Grad, Windstille. Eisenstadt, wolkenlos, 19 Grad, Windstille. Linz, wolkenlos, 14 Grad, Westwind 2 km/h. Salzburg, wolkenlos, 17 Grad, Süd 5. Innsbruck, heiter, 14 Grad, West 3. Bregenz, wolkenlos, 19 Grad, Windstille. Graz, wolkenlos, 16 Grad, Windstille.

Jiný hlas: ...strecken-Großraumflugzeug mit fast 270 Passagieren und Besatzungsmitgliedern wurde von den Terroristen kurz nach dem Start in Athen zum Weiterflug nach Paris gekapert und über Bengasi nach Uganda dirigiert. In Entebbe, rund 40 Kilometer von der Hauptstadt Kampala entfernt, landete die Maschine. Für die Aktion übernahm die radikale Volksfront für die Befreiung Palästinas die Verantwortung, obwohl es da nach wie vor Unklarheiten gibt. Das Terroristenkommando bestand aus vier Personen, angeblich befand sich zumindest eine Deutsche unter diesen vier. Die Forderungen der Terroristen: Mehr als 50 Gesinnungsgenossen in fünf Ländern sollten im Tausch für Passagiere, Besatzung und Flugzeug freigelassen werden. Rund 40 davon in israelischen Gefängnissen, darunter der griechisch-katholische Bischof von Jerusalem, Capucci, und der japanische Terrorist Okamoto, der verantwortlich ist für eines der größten Massaker in der Geschichte des Terrorismus auf dem Flughafen Lod in Israel im Jahre 1972. Dann weiter: Terroristen, die in der Bundesrepublik Deutschland in Gefängnissen sitzen oder vor Gericht stehen. Das sind Baader-Meinhof-Sympathisanten oder Angehörige dieser Gruppe, darunter Jan-Carl Raspe, gegen den zurzeit in Stuttgart verhandelt wird, ein Mitglied des sogenannten harten Kerns der Baader-Meinhof-Gruppe. Weiters Häftlinge aus Kenia, aus Frankreich und aus der Schweiz. Im Verlauf der vergangenen Woche ließen die Terroristen zweimal Passagiere frei, einmal fast 50, das andere Mal 100 Passagiere. Zurück behielten sie 104 Menschen, darunter alle israelischen Staatsbürger, dann sogenannte Personen mit doppelter Staatsbürgerschaft, worunter wahrscheinlich nichtisraelische Juden zu verstehen sind, und die Besatzung. Das Ultimatum, das ursprünglich auf Donnerstag befristet war, wurde bis heute 12 Uhr mitteleuropäische Zeit verlängert. Die israelische Regierung hat sich zu Verhandlungen bereit erklärt gehabt, wie sich jetzt herausstellt, offenbar um Zeit für die Planung und Durchführung ihres spektakulären Unternehmens zu gewinnen. In Israel selbst herrscht Jubel. Hören Sie Moshe Meisels aus Tel Aviv:

Jiný hlas: Auf dem Flugfeld Ben Gurion wurde am Vormittag den aus Uganda über Nairobi zurückkehrenden israelischen Kommandos und den Passagieren und der Besatzung der entführten *Air France*-Maschine ein Heldenempfang bereitet. Das Flugfeld war überfüllt, und als die Riesentransporter des Typs *Hercules* in kurzen Abständen einer nach dem anderen eintrafen, wurden die Ankommenden stürmisch bejubelt. Unter ihnen befanden sich mehrere Frauen mit Kleinkindern auf den Armen. Aus den Flugzeugen wurden auch einige Tragbahnen evakuiert und die Verwundeten wurden in Ambulanzen in Krankenhäuser überführt. Die Ankommenden wurden in ein nahegelegenes Militärlager gebracht. Laut israelischen Meldungen waren an der sorgfältig geplanten, tollkühnen Kommandoaktion drei Transporter des Typs *Hercules* beteiligt. Sie flogen in der Nacht eine Strecke von über 3400 Kilometer und landeten auf dem Flugfeld von Entebbe, in dem 200 vier Geiseln und Mitglieder der Besatzung der *Air France* Maschine von den Entführern des Flugzeugs festgehalten wurden. Das Gebäude, in dem sich die Geiseln befanden, war von ca. 200 Soldaten von Uganda umstellt. Das Militärflugfeld, das einen Teil des internationalen Flugfeldes bildet, wurde von zwei Bataillonen bewacht. Die Landung der Kommandos, die zivil gekleidet waren, kam völlig überraschend. Sie konnten in kürzester Zeit den Flugplatz besetzen. Als sie das Gebäude, in dem sich die Geiseln befanden, stürmen wollten, kam es zu einem Schusswechsel mit den Luftpiraten, die getötet wurden. Die das Gebäude bewachenden Soldaten von Uganda eröffneten Feuer. Die Geiseln und Besatzung der *Air France* Maschine wurden während eines kurzen Kampfes in die drei *Hercules* Maschinen überführt. Auf dem Flugfeld wurden mehrere Explosionen

vernommen. In Israel wird jedoch bisher nicht die Nachricht bestätigt, dass während des Kampfes sechs sich auf dem Militärflugplatz befindenden MiG-21 Maschinen der Flugwaffe von Uganda am Boden zerstört wurden. Die Kommandoaktion dauerte insgesamt 36 Minuten. Zwei Passagiere und ein israelischer Soldat kamen dabei ums Leben und einige wurden verwundet. Die Transporter landeten in Nairobi zum Auftanken und flogen nach einer kurzen Zwischenlandung nach Israel zurück. Auf dem Flugfeld von Nairobi wurde den Verwundeten Erste Hilfe erteilt. Aus Jerusalem wurde heute gemeldet, dass die israelische Regierung die Kommandoaktion auf eigene Faust geplant und durchgeführt hat. Kein fremdes Land wurde vorher über sie verständigt und erst nach der Rettung der Geiseln erstattete heute Außenminister Jigal Allon Paris, Bonn, Washington und Bern einen Bericht über die gelungene Kommandoaktion. In Israel herrscht heute Freude und Jubel. Passanten umarmen sich in den Straßen und gratulieren einander. In den Straßen einiger Städte sangen und tanzten Jugendliche. Der israelische Ministerrat trat am Vormittag zusammen und am Nachmittag wird das Parlament eine Sondersitzung abhalten, um einen Bericht des Ministerpräsidenten Jitzchak Rabin über die Kommandoaktion in Entebbe zu hören.

Einem Redakteur der israelischen Mittagszeitung *Maariv*, Uri Dan, gelang es in der Nacht, mit dem Präsidenten von Uganda, Idi Amin, telefonisch zu sprechen. Amin erklärte erbittert, er zähle gerade die Soldaten Ugandas, die beim israelischen Kommandoangriff getötet wurden. Ihr habt mir Gutes mit Bösem vergolten, sagte Präsident Idi Amin. Ich habe eure Geiseln beschützt und ihnen Nahrung und Getränke verabreicht. Ich bin speziell aus Mauritius zurückgekommen, um für die Freigabe eurer Geiseln zu wirken. Meine Soldaten wollten nicht auf eure schießen, sonst hättet ihr große Verluste gehabt. Idi Amin dementierte, dass er mit den Luftpiraten zusammengearbeitet hätte. Er habe den Generalsekretär der Vereinten Nationen Kurt Waldheim informiert, dass er die entführte Maschine nur in Entebbe Landeerlaubnis erteilt hat, da sie nur mehr Brennstoff für eine Flugzeit von 15 Minuten hatte. Amin erklärte, dass die Soldaten von Uganda nur auf dem Flugfeld waren, um die israelischen Geiseln zu schützen. In der Nacht habe er noch mit dem israelischen Reserveoberst Bar-Lev telefonisch gesprochen und ihm berichtet, wie zurückhaltend sich seine Soldaten während der israelischen Kommandoaktion verhalten haben. Präsident Amin sagte, dass der Ausnahmezustand in Uganda proklamiert werde. Der Direktor der Präsidentschaftskanzlei Amins erklärte heute in einem telefonischen Gespräch mit einem israelischen Korrespondenten, dass die israelische Kommandoaktion in Entebbe einer Kriegserklärung gegen Uganda gleichkomme. Das, meine Damen und Herren, war ein Bericht aus Israel. Nun, unsere nächste Station sollte an und für sich Kampala sein, aber seit eineinhalb Stunden ist es uns nicht möglich, Verbindung mit dem einzigen deutschsprachigen Korrespondenten, der in Kampala ist, mit Thomas Kettner, zu erreichen. Die Leitungen sind ständig besetzt. Das nächstbeste Ding ist Nairobi. Nairobi, Kenia, das Nachbarland von Uganda, und ich bin nun direkt mit Ernst Wiedemann in Nairobi verbunden. Guten Tag, Herr Wiedemann.

Jiný hlas: Ja, guten Morgen.

Jiný hlas: Herr Wiedemann, zunächst einmal eine Frage, die noch nicht ganz geklärt ist. Sind die israelischen Flugzeuge, sind die *Hercules* Transportflugzeuge mit den israelischen Fallschirmjägern, die auf dem Rückflug auf jeden Fall in Kenia Station gemacht haben, auch auf dem Hinflug zu diesem Kommandounternehmen nach Kampala in Nairobi zwischengelandet?

Jiný hlas: Ja, dass daran Zweifel geäußert wurden, habe ich erst kürzlich erfahren, vor einer halben Stunde. Es gibt aber immerhin doch starke Indizien dafür, dass die Maschinen hier gelandet sind, auch auf dem Hinflug, denn am späten Abend wurden, oder ungefähr um die Zeit, gegen 9 Uhr, wurde der Flughafen von Polizisten abgeriegelt oder Militärs, das weiß man nicht genau zu sagen, und etwa 30 bis 35 Militärlastwagen gingen am Rande des Flugfeldes in Stellung und riegelten das äußerste Westende ab. Und das scheint mir doch ein sehr starkes Indiz dafür zu sein. Mit Sicherheit ist die Sanitätsmaschine, von der auch schon die Rede war, hier in Nairobi während der ganzen Operation geparkt gewesen. Also das kann man mit einiger Sicherheit sagen und ich möchte auch stark annehmen, dass die Behauptung

der Israelis, niemand habe davon gewusst, eine Schutzbehauptung ist.

Jiný hlas: Eine Schutzbehauptung vor allem gegenüber der Regierung von Kenia. Sie meinen also, dass das Unternehmen von israelischer Seite auf jeden Fall mit Kenia abgesprochen war?

Jiný hlas: Das scheint mir auf jeden Fall zweifelsfrei zu sein.

Jiný hlas: Das wirft natürlich ein interessantes Licht auf die gesamte politische Situation, die sich aus dieser Aktion entwickeln könnte. Da zurzeit noch dazu die Konferenz der Organisation für die afrikanische Einheit tagt, ist wohl anzunehmen, dass Kenia dort, die kenianische Delegation in einige Schwierigkeiten gerät.

Jiný hlas: Das kann man wohl annehmen, aber Sie wissen ja, dass die afrikanischen Staaten bis auf zwei oder drei nach dem letzten Nahostkrieg die Beziehungen zu Israel pauschal abgebrochen haben, die diplomatischen Beziehungen. Die wirtschaftlichen Beziehungen dagegen sind in den meisten oder in einer ganzen Reihe von Staaten nach wie vor ungetrübt. Die Israelis haben immer noch Militärberater in Äthiopien beispielsweise. Sie sind hier in Kenia ganz besonders stark vertreten. Also die ehemals relativ herzlichen Beziehungen zwischen den Israelis und den meisten oder sehr vielen Afrikanern sind nur in politischer Hinsicht getrübt, aber faktisch bestehen sie weiter.

Jiný hlas: Herr Wiedemann, Nairobi ist natürlich Hauptinformationsort für die Ereignisse in Uganda selbst. Was haben Sie in Nairobi über den Verlauf der Aktion in Entebbe aus Kampala, aus Sendungen des ugandischen Rundfunks und aus eigenen kenianischen Berichten entnehmen können?

Jiný hlas: Vorab vielleicht das Wichtigste noch. Wir haben hier in Nairobi immer noch Bombenalarm. Idi Amin hat nach Informationen aus diplomatischen Kreisen in Kampala gegen 6 Uhr damit gedroht, ein Geschwader MiGs als Vergeltung nach Nairobi zu schicken und den Flughafen zu bombardieren.